

I. ANTROPOLOGICZNE SPOJRZENIE NA GLOBALIZACJĘ

WPROWADZENIE

Tematyczna część niniejszego rocznika „Ludu” poświęcona jest problematyce globalizacji. Zebrane w niej artykuły powstały na kanwie referatów przedstawionych na konferencji zatytułowanej „Antropologiczne spojrzenie na globalizację”. To naukowe spotkanie odbyło się w Poznaniu w 2007 roku pod patronatem Komitetu Nauk Etnologicznych Polskiej Akademii Nauk oraz Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza. Celem tej konferencji była próba zorientowania się, w jaki sposób tematyka globalizacji ujmowana jest przez polskich etnologów/antropologów kulturowych oraz na ile te interpretacje odzwierciedlają specyfikę dyscyplinarną studiów antropologicznych.

Nie ulega dziś kwestii to, iż niemal wszystkie nauki społeczne przystąpiły do intensywnych, choć – przyznać trzeba – nie zawsze pogłębionych i opartych na solidnych dociekaniach empirycznych, studiów na kulturowymi aspektami procesów globalizacyjnych. Obok przewodzących w tej debacie nauk ekonomicznych i politologicznych problematyką globalizacji zajmują się również socjologowie, filozofowie, historycy i religioznawcy. Każda z tych dyscyplin stara się na globalizację spoglądać z własnej perspektywy badawczej, wykorzystując do tego celu właściwe dla niej narzędzia i metody postępowania. Także antropologia społeczno-kulturowa „odkryła” ten obszar badań, czyniąc z niego jedno z centralnych pól obserwacji i interpretacji. Poszukiwania własnej, odrębnej specyfiki dociekań nad procesami globalizacji i ich kulturowymi skutkami doprowadziły do uformowania się wewnątrzdiscyplinarnej specjalizacji nazwanej „antropologią globalizacji”. Podążyła ona, z jednej strony, śladem klasycznych studiów nad globalizacją, zajmując się współczesnymi makroprocesami prowadzącymi do powiązań i przepływów idei między kulturami wszystkich kontynentów i krajów. Z drugiej natomiast strony, zajęła się kulturowymi konsekwencjami tych zjawisk rozpatrywanymi w skali mikro, a więc w typowym dla badań antropologicznych środowisku lokalnym czy regionalnym. W ten sposób tak zwane procesy i strategie glocalizacyjne stały się niezwykle popularnym przedmiotem zainteresowań antropologicznych. Terenowe badania etnograficzne, ukazujące, jak w konkretnej społecznej przestrzeni ścierają się wpływy globalne z lokalnymi, rodzimymi wzorcami oraz co z tej konfrontacji wynika dla niewielkich grup dostosowujących

się do nowych, niespotykanych wcześniej wyzwań, są dla tego rodzaju studiów głównym źródłem refleksji o współczesnych transformacjach kulturowych.

Tak więc rzecz można, iż przedmiotem „antropologii globalizacji” jest globalizacja kulturowa, która dla celów identyfikacyjnych określana jest coraz częściej mianem „mundializacji” lub „mondializacji”. W centrum tak zdefiniowanych studiów antropologicznych nad globalizacją znalazły się więc między innymi takie istotne zjawiska charakteryzujące współczesną kulturę, jak formowanie się „warstwy kultury uniwersalnej”, zjawiska hybrydyzacji kulturowej, powstawanie transnarodowych tożsamości czy też odrywanie się elementów kulturowych od swych pierwotnych kontekstów terytorialno-etnicznych i ich swobodny przepływ do odległych społeczności.

Dodatkowym zjawiskiem jest dziś także globalizacja samej antropologii, która jak nigdy wcześniej funkcjonuje coraz wyraziściej w przestrzeni wyzwolonej z etnonarodowego partykularyzmu, skłaniającego do badań własnej kultury i interpretowania jej z pozycji „narodowej” szkoły etnologicznej. Globalizacyjne procesy z jednej strony, a globalizacja antropologii z drugiej strony ułatwiły badaczom kompetentne prowadzenie studiów, porównywalnych między sobą, zarówno w bliskim kulturowo kontekście, jak i w rejonach terytorialnie odległych. Przy tym, zarówno w jednym, jak i drugim przypadku ich przedmiotem są zbliżone, uniwersalne zjawiska, rozpatrywane jednak w odmiennych kontekstach i obserwowane z punktu widzenia specyficznych, lokalnych strategii adaptacyjnych. Tak więc, rzecz można, iż dzisiaj tradycyjna kontradycja między studiami typu *Volkskunde*, określanymi często jako „europejska etnologia”, a badaniami przynależącymi do kategorii *Völkerkunde*, zorientowanymi na poznawanie „egzotycznych” kultur, została dzięki globalizacyjnym procesom przełamana.

Zasygnalizowane wyżej zjawiska odzwierciedla także zestaw artykułów publikowanych w tej części tomu. W istocie próbują one ujmować globalizacyjne procesy z trzech perspektyw. Jedną z nich jest refleksja ogólnoantropologiczna prowadząca do dociekań nad charakterem związków zachodzących między globalizacją a tożsamością, etnicznością, urbanizacją czy trybalizmem. Druga perspektywa obejmuje studia nad oddziaływaniem globalizacji na konkretne społeczności lokalne, regionalne, etniczne czy narodowe, poczynając od ziemi kaszubskiej i cieszyńskiej, a kończąc na Japonii i Kazachstanie. Wreszcie trzecie ujęcie to próby uchwycenia i interpretacji globalizacyjnych strategii realizowanych w różnych częściach świata i ukazujących twórczy aktywizm adaptacyjny tych społeczności, które choć poddawane są ciśnieniu wielkich zmian, to starają się zachować swą tożsamość i zmodernizować swą egzystencję, wykorzystując w tym celu nowe instrumenty dostępne im dzięki globalizacji.

Aleksander Posern-Zieliński